

Інклюзія – це трансформація культури, політики та практик у школах. Вона є перебудовою свідомості усіх учасників освітнього процесу: і вчителів, і батьків, і учнів. Ми вважаємо, що сучасний педагог має виступати не лише джерелом знань та суб'єктом контролю, а й організатором самостійної активної пізнавальної діяльності учнів; усвідомлювати цінність спільної роботи з батьками; знати і розуміти технології встановлення ефективних стосунків із сім'єю; бути консультантом та помічником батьків та дитини з обмеженими можливостями.

Отже, обґрунтовані нами форми роботи та завдання вчителя щодо налагодження стосунків й ефективної співпраці із сім'єю сприятимуть успішному навчанню дитини з особливими освітніми потребами в інклюзивному закладі освіти й реалізації спільної мети вчителя та батьків – соціалізації такої дитини в освітнє середовище.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : зб. наук. праць. – № 6 (8). – К. : Університет «Україна», 2009. – С. 17.

2. Білозерська І. О. Зasadничі принципи роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами / І. О. Білозерська. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?c21com=2&i21dbn=ujrn&p21dbn=ujrn&image_file_download=1&image_file_name=pdf/ooor_2012_3\(2\)_5.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?c21com=2&i21dbn=ujrn&p21dbn=ujrn&image_file_download=1&image_file_name=pdf/ooor_2012_3(2)_5.pdf) (дата звернення: 10.04.2020).

3. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf> (дата звернення: 12.04.2020).

4. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навчальний посібник / М. А. Порошенко. – Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. – 300 с.

5. Соловійова Т. Г. Соціально-педагогічні основи роботи з батьками дітей з особливими потребами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Т. Г. Соловійова. – Київ, 2009. – 23 с.

6. Чернова Е. М. Упровадження інклюзивної освіти в умовах Нової української школи / Е. М. Чернова, А. А. Резніченко // Дитина з особливими потребами. – 2019. – № 11 (59). – С. 2.

Дата надходження до редакції: 22.04.2020 р.

УДК 378.035

DOI: 10.37026/2520-6427-2020-102-2-75-79

Діана РОМАНОВСЬКА,

кандидат психологічних наук,
завідувачка науково-методичного центру практичної психології та соціальної роботи Інституту ППО Чернівецької області,
старший науковий співробітник лабораторії прикладної психології освіти
Українського науково-методичного центру практичної психології та соціальної роботи НАПН України

СФОРМОВАНІСТЬ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Статтю присвячено проблемі формування ціннісних орієнтацій здобувачів освіти як складової їх соціальної компетентності. Визначено важливість формування соціальної компетентності в освітньому процесі фахівцями психологічної служби. Розкрито зміст та структурні компоненти поняття «соціальна компетентність», роль ціннісних орієнтацій. Представлено результати дослідження рівнів сформованості основних груп ціннісних орієнтацій та рейтингові позиції 16-ти цінностей-маркерів, що входять до означених груп, в учнів закладів загальної середньої та професійно-технічної освіти. Проаналізовано рейтинг основних груп життєвих цінностей, який був представлений у такому порядку: сімейні; духовні; соціальні; індивідуалістичні. Виокремлено порушення еталонного порядку формування груп цінностей,

відносно яких відбувається процес розвитку свідомості людини. Описано результати дослідження стану соціального благополуччя респондентів. Сформульовано висновки та рекомендації закладам освіти щодо вдосконалення процесу формування соціальної компетентності та життєвих цінностей здобувачів освіти.

Ключові слова: соціальна компетентність, цінності, ціннісні орієнтації, еталонна ціннісна шкала, соціальне благополуччя, психологічна служба.

Стаття посвячена проблемі формування ціннісних орієнтацій соискателів образования как составляющей их социальной компетентности. Определена важность формирования социальной компетентности в образовательном процессе специалистами психологической службы.

Раскрыты содержание и структурные компоненты понятия «социальная компетентность», роль ценностных ориентаций. Представлены результаты исследования уровней сформированности основных групп ценностных ориентаций и рейтинговые позиции 16-ти ценностей-маркеров, входящих в указанные группы, учащихся учреждений общего среднего и профессионально-технического образования. Проанализирован рейтинг основных групп жизненных ценностей, который был представлен в следующем порядке: семейные; духовные; социальные; индивидуалистические. Выделены нарушения эталонного порядка формирования групп ценностей, в отношении которых происходит процесс развития сознания человека. Описаны результаты исследования состояния социального благополучия респондентов. Сформулированы выводы и рекомендации учебным заведениям по совершенствованию процесса формирования социальной компетентности и жизненных ценностей соискателей образования.

Ключевые слова: социальная компетентность, ценности, ценностные ориентации, эталонная ценностная шкала, социальное благополучие, психологическая служба.

The article is devoted to the problem of formation of value orientations of educational recipients as a component of social competence. The article determines the importance of forming social competence in the educational process by the specialists of the psychological service in educational institutions. The content and structural components of the concept of «social competence», the role of value orientations in the context of social competence are revealed. The article presents the results of the study of the levels of formation of the main groups of value orientations and rating positions of 16 values-markers belonging to these groups in students of institutions of general secondary and vocational education by the method of «Dreams to come True». The analysis of the rating of the main groups of vital values, which was set in the following order: family; spiritual; social; individualistic values. The qualitative processing of the received diagnostic data is presented, as a result of which all four groups of values are formed at the average level of education of students. According to the results of the research, deviation of the standard order of formation of groups of values are found, which means that the reference value scale, against which the process of human consciousness development, is not consistent. The respondents' rating of the marker values and the possible reasons are analyzed. The results of the survey on the state of social well-being of respondents, which were carried out using the methodology for determining personal adaptability, are also presented. On the basis of the conclusions, the recommendations for the heads and practical psychologists of educational establishments on improvement of the process of formation of social competence of students are formulated.

Key words: social competence, values, values, reference value scale, social well-being, psychological service.

Постановка проблеми. Одним із ключових завдань Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року є підвищення якісного

її рівня з метою забезпечення економічного зростання країни, сталого демократичного розвитку суспільства й вирішення соціальних проблем за умов переходу від процесної до результатної, компетентнісної парадигми освіти [1].

На сучасному етапі розбудови нової української школи актуальною є потреба формування соціальної компетентності учасників освітнього процесу. Формування соціальної компетентності є одним із стратегічних пріоритетів у діяльності практичних психологів, оскільки це важливий чинник забезпечення якості та безпеки освітнього середовища, збереження психічного здоров'я здобувачів освіти, що є метою діяльності фахівців психологічної служби закладів освіти [2].

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури свідчить про значну кількість досліджень проблем формування соціальної компетентності. Поняття соціальної компетентності, її структуру, зміст, основні шляхи та умови формування в освітньому процесі розкрито у працях П. Бойчук, Н. Борбич, І. Зарубінської, Н. Калініної, С. Краснокутської, В. Ковальчук, Я. Фруктової, В. Шахрай та ін.

Поняття «соціальна компетентність» у науці має чимало трактувань, що зумовлює різні підходи до визначення критеріїв і показників її сформованості. Окремі дослідники (П. Горностай, С. Краснокутська, П. Смирнов, Г. Ушамирська та ін.) у своїх роботах наголошують на тому, що соціальна компетентність є вираженням якості виконання особистістю соціальних ролей. Соціальна компетентність розглядається як здатність досягати результативності у груповій взаємодії насамперед на основі застосування комунікативних стратегій і тактик (І. Горелов, Б. Жиганов, Дж. Равен, Н. Калініна та ін.). У працях учені (О. Асмолов, О. Пометун, Л. Сохань, Ю. Резнік та ін.) наголошують, що соціально компетентна особистість повинна мати розвинену ціннісно-диспозиційну основу, в центрі якої – відповідальність як перед суспільством, навколишнім соціальним оточенням, так і перед собою за власну самореалізацію.

У структурі соціальної компетентності Т. Смагіна виділяє знанневий, ціннісний та поведінковий компоненти. До знанневого компонента дослідниця відносить знання про правила комунікації; суспільство та суспільні закони; процеси прийняття суспільних рішень; основи співпраці та спілкування з іншими та розв'язання конфліктних ситуацій. Ціннісний компонент передбачає здатність відчувати власну гідність, шанувати права людини; визначати власну позицію; бути принциповим і толерантним; усвідомлювати потребу захищати права і власні інтереси, не порушуючи прав інших; здатність до соціальної відповідальності та співробітництва. Поведінковий компонент має на меті вміння визначати мету комунікації, застосовувати ефективні стратегії спілкування залежно від ситуації, емоційно налаштовуватися на спілкування з іншими; продуктивно співпрацювати з різними партнерами в групі та команді, виконувати різні ролі в групі; застосовувати технології трансформації та конструктивного розв'язання конфліктів, досягнення консенсусу, вміння брати на себе відповідальність [5].

Ураховуючи зазначене вище, зауважимо, що на сьогодні у науковій психології недостатньо дослідженим є питання встановлення взаємозв'язку між рівнями розвитку основних груп ціннісних орієнтацій та соціальною компетентністю здобувачів освіти, що надзвичайно важливо для покращення діяльності фахівців психологічної служби в освітньому процесі.

Метою статті – представити результати дослідження ціннісної складової соціальної компетентності здобувачів освіти; проаналізувати рівні сформованості та рейтингових позицій основних груп ціннісних орієнтацій (індивідуалістичних, сімейних, соціальних, духовних).

Виклад основного матеріалу. На виконання Стратегії виховання особистості в системі освіти Чернівецької області на 2016 – 2021 роки (затвердженої рішенням колегії Департаменту освіти і науки Чернівецької облдержадміністрації від 15.04.2016 №1/2), Комплексної програми підвищення якості національно-патріотичного виховання дітей та молоді Чернівецької області на 2017 – 2021 роки (затвердженої рішенням XII сесії Чернівецької обласної ради VII скликання від 24.03.2017 № 9-12/17) та з метою об'єктивізації стану формування соціальної компетентності в освітньому процесі у 2019 році було проведено I етап моніторингового дослідження сформованості ціннісних орієнтацій, соціального самопочуття, рівня тривожності здобувачів освіти Чернівецької області. У дослідженні взяли участь 1929 респондентів, зокрема учні 10-х класів / студенти I-го курсу закладів загальної середньої та професійно-технічної освіти.

Моніторинговим дослідженням було охоплено вікову категорію раннього юнацького віку, оскільки ключовим новоутворенням на цьому етапі є особистісне самовизначення, що виявляється у потребі юнаків та дівчат зайняти внутрішню позицію дорослої людини, усвідомити своє місце в суспільстві, зрозуміти себе та свої можливості [4]. Саме в цьому віці важливими ознаками розвитку соціальної компетентності є показники сформованості ціннісних орієнтацій, уміння визначити стан соціального самопочуття, рівня тривожності.

Під впливом світогляду виникає досить стійка ієрархічна система цінностей, що зумовлює погляди, переконання і розвиток життєвих перспектив юнаків. Ціннісні орієнтації стають елементами структури особистості та характеризують змістовну сторону її спрямованості [7, с. 192]. Ціннісні орієнтації стають ключовим компонентом структури особистості, серцевиною її свідомості. З огляду на ціннісні орієнтації особистістю приймаються рішення щодо важливих життєвих питань, визначається сукупність цілей, які допомагають зрозуміти хто ми, чого намагаємося досягти і як ми це зробимо. Ціннісні орієнтації є елементами внутрішньої структури особистості, а їхній розвиток є ознакою зрілості, відображає стан системи виховання (в сім'ї, школі) та освіти [8].

Ціннісні орієнтації здобувачів освіти досліджувалися за допомогою методики «Здійснення бажань» [3, с. 118–120.], мета якої – визначити рейтинг основних чотирьох груп життєвих цінностей та встановити

його відповідність еталонній ціннісній шкалі, стосовно якої відбувається процес розвитку свідомості людини. Відповідно до наукових праць Е.О. Помиткіна [3, с. 115–116] еталонним вважається процес переходу свідомості особистості від егоцентричних (*«індивідуалістичні цінності»* (споживання) – 1 рівень, *«сімейні цінності»* – 2 рівень) до загальнолюдських (*«соціальні цінності»* – 3 рівень, *«духовні цінності»* – 4 рівень (самовіддача)) цінностей. У процесі переходу із 1-го на 2-й рівень знижується Его-спрямованість і зростає значення турботи про найближчих людей – батьків, рідних; 3 рівень – розширення світогляду людини сприяє розумінню того факту, що її особисте життя та життя сім'ї тісно пов'язане із життям суспільства, нації, народу, рідного краю; 4 рівень – прийняття кожної людини як індивідуальності, визнання права кожного на власні переконання, усвідомлення факту, що людство – єдиний організм, в якому кожен виконує свою важливу роль.

Кожна група цінностей включає в себе 4 цінності-маркери (разом їх 16), що поєднані між собою ціннісно-смісловим компонентом, рейтинг яких важливий для оцінки етапів розвитку свідомості, розвитку соціальної компетентності здобувачів освіти. Можливим підтвердженням того, що освітнє середовище сприяє соціальному та духовному розвитку особистості, формує загальнолюдські, зокрема й соціальну компетентність, є встановлення рейтингу значимості груп ціннісних орієнтацій та визначення порядку їх сформованості.

У результаті вивчення основних груп життєвих цінностей встановлено, що в здобувачів освіти переважає орієнтація на «сімейні цінності» (1 рейтингова позиція), що може вказувати на якісно організоване родинне виховання в закладах освіти або на переважання пріоритетів сім'ї в життєвому просторі учнів. Злагожденість у сім'ї, благополуччя є важливим чинником розвитку особистості. Сім'я є ресурсним центром, підтримкою для кожного її члена, особливо для дитини. Результат сформованої в сім'ї цінності сімейного благополуччя – емоційно і психологічно стабільніші діти, які вміють краще долати життєві кризи.

Узагальнений рейтинг основних чотирьох груп цінностей у представлених нами здобувачів освіти такий (див. табл. 1):

1 група – «сімейні цінності», до якої віднесено вказані у порядку спадання значущості такі цінності: «сімейний добробут», «слухняні діти в сім'ї», «вигідний шлюб», «спокійна старість»;

2 група – «духовні цінності», до якої віднесено вказані у порядку спадання значущості такі цінності: «вірність», «доброзичливість», «допомога потребуючим», «гармонія з природою»;

3 група – «соціальні цінності», до якої віднесено вказані у порядку спадання значущості такі цінності: «соціальна справедливість», «порядок у країні», «порозуміння між громадянами», «добробут країни»;

4 група – «індивідуалістичні цінності», до якої віднесено вказані у порядку спадання значущості наступні цінності: «особиста безпека», «різноманітні задоволення», «визнання та популярність», «влада та впливовість».

Рейтингові позиції та рівні сформованості груп цінностей

<i>I рівень свідомості</i> <i>Індивідуалістичні цінності (I)</i>	<i>II рівень свідомості</i> <i>Сімейні цінності (P)</i>	<i>III рівень свідомості</i> <i>Соціальні Цінності (C)</i>	<i>IV рівень свідомості</i> <i>Духовні цінності (самовіддача) (D)</i>
різноманітні задоволення	сімейний добробут	соціальна справедливість	вірність
визнання та популярність	вигідний шлюб	порядок у країні	доброзичливість
влада та впливовість	слухняні діти в сім'ї	порозуміння між громадянами	допомога потребуючим
особиста безпека	спокійна старість	добробут країни	гармонія з природою
4 рейтингова позиція $\Sigma_I = 66652 (34,5)$ Середній рівень сформованості	1 рейтингова позиція $\Sigma_P = 57318 (29,7)$ Середній рівень сформованості	3 рейтингова позиція $\Sigma_C = 66375 (34,4)$ Середній рівень сформованості	2 рейтингова позиція $\Sigma_D = 57602 (29,9)$ Середній рівень сформованості

Отже, виявлено порушення еталонного порядку формування ціннісних орієнтацій, що впливає на процес розвитку свідомості людини. Для десятикласників «*духовні цінності*» займають другу рейтингову позицію (не 1-шу), а «*соціальні цінності*» посідають третю позицію (не 2-гу). Усе це може вказувати на порушення у гармонійному розвитку свідомості. Очевидним є недостатнє усвідомлення й прийняття соціальних (національно-патріотичних, громадянських) і духовних (загальнолюдських) цінностей. Ми розуміємо, що така поетапність може не бути абсолютною для будь-якої особистості, групи (спільноти), але вона багато в чому пояснює феномен ціннісної сприйнятливості та орієнтує на перспективи подальших досліджень.

Варто зазначити, що при здійсненні аналізу сумарних показників по групах цінностей учнів закладів освіти в розрізі кожного міста / району / ОТГ, гармонійно-послідовний розвиток ціннісних орієнтацій не відслідковувався в жодному адміністративному утворенні.

Кожна група цінностей має три рівні сформованості: високий, середній та низький. У результаті якісної обробки отриманих діагностичних даних усі чотири групи цінностей сформовані в здобувачів освіти на середньому рівні. Близьче до високого рівня (показник 10-25) сформовані «*сімейні*» – 29,7 та «*духовні*» – 29,9. Майже однаково та наближено до низького рівня (43-52) сформовані «*соціальні*» – 34,4 та «*індивідуалістичні*» – 34,5. Крім того, дуже мала різниця у сумарних показниках між групами цінностей також може бути наслідком відсутності вміння десятикласників визначати життєві пріоритети.

Проаналізуємо детальніше узагальнені показники рейтингових позицій 16 цінностей-маркерів, які входять до чотирьох груп життєвих цінностей (див табл. 2). Чим менший показник середньої рейтингової позиції, тим вищий рівень їх сформованості в учнів. Середнє рейтингове число цінностей-маркерів має межі від 1 до 16: чим ближче до 1, тим рейтинг цієї цінності вищий і вона сформована краще. Середні рейтингові показники цінностей-маркерів представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

Рейтингові позиції життєвих цінностей сучасних підлітків

<i>Рейтингові позиції</i>	<i>Список життєвих цінностей у рейтинговому порядку в порядку значущості</i>	<i>Середній рейтинговий показник</i>	<i>Група</i>
1	Сімейний добробут	3,1	сімейні
2	Вірність	4,2	духовні
3	Доброзичливість	6,6	духовні
4	Соціальна справедливість	6,8	соціальні
5	Особиста безпека	6,9	індивідуалістичні
6	Слухняні діти у сім'ї	7,8	сімейні
7	Різноманітні задоволення	8,1	індивідуалістичні
8	Порядок у країні	8,5	соціальні
9	Допомога потребуючим	8,6	духовні
10	Порозуміння між громадянами	9,3	соціальні
11	Вигідний (вдали) шлюб	9,5	сімейні
12	Добробут країни	9,5	соціальні
13	Спокійна старість	9,6	сімейні
14	Визнання та популярність	10,2	індивідуалістичні
15	Влада та впливовість	10,6	індивідуалістичні
16	Гармонія з природою	10,8	духовні

Найвищу рейтингову позицію в групі «*сімейні цінності*» та серед усіх 16-ти цінностей-маркерів отримала цінність «*сімейний добробут*» – рейтинговий показник 3,1 (рейтингова позиція 1). Найбільш значущою для учнів в групі «*духовні цінності*» є цінність-маркер «*вірність*» із середнім рейтинговим показником 4,2 (рейтингова позиція 2). Варто зазначити, що учень визначає ранговий номер (рейтинг) кожної цінності із запропонованого переліку відповідно до власного розуміння та змістового наповнення. Під цінністю «*вірність*» можна розглядати *вірність* собі, своїм переконанням, *вірність* друзям, рідним і Богу, Батьківщині. У нашому випадку, можливо, опитувані цінують *вірність* рідним, оскільки домінуючою є цінність «*сімейний добробут*». До цієї групи цінностей також входять: «*доброчливість*» із показником 6,6 (рейтингова позиція – 3). Домінуючою цінністю у групі «*соціальні цінності*» є «*соціальна справедливість*» із показником 6,9 (рейтингова позиція – 4). Найбільш значущою в групі «*індивідуалістичні цінності*» визначено цінність-маркер «*особиста безпека*» із показником 6,9 (рейтингова позиція – 5).

Соціальне самопочуття здобувачів освіти залежить від багатьох факторів, але пріоритетним є показник особистісної адаптованості до школи, навколишнього світу, що впливає на формування соціальної компетентності здобувачів освіти. Для вивчення соціального самопочуття старшокласників, рівня їх особистісної адаптованості було використано методику А. Фурмана [6]. За результатами дослідження встановлено, що більшість старшокласників (1482 учні – 77%) перебувають у ситуації соціального благополуччя адаптовані до школи, навколишнього світу, оточуючих людей, самого себе. Разом із тим у 23% виявлено особистісні або соціальні проблеми, що свідчить про можливі ситуації соціального неблагополуччя: 326 (17%) – перебувають у стані неадаптованості; 121 (6%) – дезадаптованості. У цих учнів можуть спостерігатися ознаки/стани підвищеної тривожності, заниженої самооцінки, домінування негативних емоцій, утрудненням контактів з оточуючими. Також дана категорія є соціально вразливою до цькування, навішування ярликів з боку однолітків або навпаки – до здійснення агресивних дій, девіантної поведінки.

Крім того, встановлено середній показник самопочуття учнів у школі за останній місяць – 5,2 (за 7-бальною шкалою, де 7 – надзвичайно хороше самопочуття), що свідчить про переважання позитивних емоційно-почуттєвих станів у респондентів, але і визначає наявність незначних ризиків у міжособистісних стосунках. Відповідно до 7-бальної самооціночної шкали учні оцінили свій стан у школі за останній місяць позитивними балами: 27% – на «5», що вказує на досить позитивне самопочуття; 25% – на «6»; 18% – на «7». Отже, можна стверджувати, що 1352 учні (70%) зазвичай почувають себе в закладі освіти комфортно. Разом із тим, 27% оцінили своє соціальне самопочуття на «3» та «4», що вказує на наявність дискомфорту, можливих соціальних конфліктів та інших негативних явищ в учнівському середовищі. Ця група респондентів перебуває в нестабільних емоційно-почуттєвих станах в освітньому середовищі, що вказує на необхідність посилити роботу педагогічних колективів у створенні сприятливого мікроклімату в класах. Критично-незадовільно оцінили свій стан 54 учні (2,8%), які обрали «1» – «2» бали.

Означені результати можуть мати як ситуативний характер, так і бути наслідком серйозних особистісних криз, міжособистісних конфліктів у класних колективах.

Висновки. Результати дослідження зумовлюють необхідність оновлення системи виховної роботи та психологічного супроводу освітнього процесу з метою формування соціальної компетентності здобувачів освіти. Існує порушення еталонного порядку процесу розвитку груп життєвих цінностей, а отже, і розвитку свідомості у здобувачів освіти, внаслідок чого в учнів переважає Его-спрямованість, сповільнюються процеси формування загальнолюдських, соціальних, національно-патріотичних та духовних цінностей. У закладах освіти наявна значна частина дітей, які мають низькі показники соціальної компетентності, що є свідченням визначених ознак соціального неблагополуччя у значній частині здобувачів освіти: неадаптованості (17%); дезадаптованості (6%); високого рівня шкільної тривожності (12%), відчуття дискомфорту в школі – завжди (5%) та іноді (27%).

У зв'язку з викладеним вище *рекомендуємо практичним психологам*: щорічно здійснювати моніторингове дослідження формування ціннісних орієнтацій та соціального благополуччя учнів; відповідно до результатів моніторингу при складанні планів роботи на рік визначати стратегію і тактики психолого-педагогічних впливів, дій педагогічних працівників у класних колективах, урахувавши, що найближчою зоною розвитку в учнів є групи соціальних цінностей та навички конструктивної взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу, формування позитивного та толерантного мікроклімату; здійснювати системну корекційно-розвиткову та консультаційну роботу з учнями, в яких ідентифікуються стани емоційного неблагополуччя, незадовільного соціального самопочуття, несформованість життєвих цінностей, що визначає низький рівень їх соціальної компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 04.03.2020).
2. Положення про психологічну службу в системі освіти України : наказ МОНУ від 22.05.2018 № 509. URL: <https://imzo.gov.ua/2018/05/25/nakaz-mon-vid-21-05-2018-509-pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-psyholohichnu-sluzhbu-u-systemi-osvity-ukrajiny> (дата звернення: 06.03.2020).
3. Помиткін Е. О. Психологічна діагностика духовного потенціалу особистості : посібник / Е. О. Помиткін. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. – 144 с. URL: http://ipood.com.ua/data/NDR/Psychology/2013_Pomytkin_posibnyk.pdf (дата звернення: 06.03.2020).
4. Савчин М. В. Вікова психологія / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. URL: https://pidruchniki.com/16180805/psihologiya/sotsialna_situatsiya_rozvitku_ranniy_unosti (дата звернення: 04.03.2020).
5. Смагіна Т. М. Поняття та структура соціальної компетентності учнів як наукова проблема / Т. М. Смагіна // Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки. – 2010. – Вип. 50. – С. 138–142.
6. Тест-опитувальник особистісної адаптованості школярів. URL: <https://vseosvita.ua/library/test-opituvvalnik-osobistisnoi-adaptovanosti-skolariv-93377.html> (дата звернення: 10.12.2018).

7. Токарева Н. М. Основи вікової психології : навчально-методичний посібник / Н. М. Токарева, А. В. Шамнес. – Кривий Ріг, 2013. – 283 с.

8. Федух І. С. Визначення змісту поняття «ціннісна орієнтація» у сучасній психолого-педагогічній науці / І. С. Федух // Вісник Національної академії

Державної прикордонної служби України. Психологічні науки. – 2011. URL: file:///C:/Users/grinacv/Downloads/Vnadps_2011_3_25.pdf (дата звернення: 06.03.2020).

Дата надходження до редакції: 18.03.2020 р.

УДК 378:37.013.42[005.336.2:005.591.45

DOI: 10.37026/2520-6427-2020-102-2-80-83

Ірина СИДОРУК,

кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки,
м. Луцьк

СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО У ФОРМУВАННІ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У статті актуалізовано доцільність упровадження підходу міжсекторної взаємодії закладу вищої освіти на рівні соціального партнерства з соціальними інститутами та установами у підготовці соціально компетентних майбутніх соціальних працівників. Розкрито роль соціального партнерства у формуванні соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі їх фахової підготовки. Окреслено зв'язок між поняттями «взаємодія», «партнерська взаємодія», «соціальне партнерство», «соціальна взаємодія». Соціальне партнерство розглянуто як засіб та умову забезпечення якості підготовки, конкурентоспроможності та мобільності фахівців на ринку праці, зокрема формування їх соціальної компетентності; засіб розвитку і просування технологій і знань через систему освіти; засіб розв'язання нагальних соціальних проблем, що постають перед сучасним українським суспільством. Окреслено переваги, основні напрями такого виду співпраці, визначено коло знань та вмінь, якими повинні опанувати соціально компетентні майбутні соціальні працівники у процесі фахової підготовки.

Ключові слова: соціальні інститути та установи, партнерство, партнерська взаємодія, соціальне партнерство, соціальна компетентність, соціальна взаємодія, заклад вищої освіти.

В статье актуализирована целесообразность внедрения подхода межсекторного взаимодействия учреждения высшего образования на уровне социального партнерства с социальными институтами и учреждениями в подготовке социально компетентных будущих социальных работников. Раскрыта роль социального партнерства в формировании социальной компетентности будущих социальных работников в процессе их профессиональной подготовки. Определена связь между понятиями «взаимодействие», «партнерское взаимодействие», «социальное партнерство», «социальное взаимодействие». Социальное партнерство

рассмотрено как средство и условие обеспечения качества подготовки, конкурентоспособности и мобильности специалистов на рынке труда, в частности формирование их социальной компетентности; средство развития и продвижения технологий и знаний через систему образования; способ решения насущных социальных проблем, стоящих перед современным украинским обществом. Определены преимущества, основные направления такого вида сотрудничества, а также круг знаний и умений, которыми должны овладеть социально компетентные будущие социальные работники в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: социальные институты и учреждения, партнерство, партнерское взаимодействие, социальное партнерство, социальная компетентность, социальное взаимодействие, высшее учебное заведение.

In the article, the author actualizes the expediency of introducing the approach of intersectoral interaction of higher education institutions at the level of social partnership with social institutions and institutions in training socially competent future social workers. The purpose of the article is to reveal the role of social partnership in shaping the social competence of future social workers in the process of their professional training. The author draws a connection between the concepts of «interaction», «partnership interaction», «social partnership», «social interaction». He regards social partnership as a means and condition for ensuring the quality of training, competitiveness and mobility of professionals in the labor market and a means of shaping their social competence; a means of developing and promoting technology and knowledge through the education system; a means of solving the urgent social problems facing today's Ukrainian society. The author of the article outlines the benefits of this kind of cooperation. The author defines leading directions of interaction of higher education institution with social partners in the context of formation of social competence of future social workers.